

تفسیر سوره فلق (جلسه اول)

متن مستخرج از فایل صوتی تدریس استاد تاج آبادی - ۱۳۹۹/۱۰/۱۲

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ﴿١﴾ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ﴿٢﴾ وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ﴿٣﴾ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ ﴿٤﴾ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ ﴿٥﴾

شناسه سوره

در مکی یا مدنی بودن سوره فلق در میان مفسران اختلاف بوده است. عده‌ای از مفسران از جمله علامه طباطبایی به استناد برخی از روایات، این سوره را مدنی دانسته اند و معتقد اند که این سوره با سوره ناس همزمان نازل شده است.

از جمله این روایات، روایاتی در مجامع روایی اهل سنت و شیعیان آمده است با این مضمون که یک یهودی ساحر با سحرش پیامبر بزرگوار اسلام صلی الله علیه وآله وسلم را بیمار کرد. جبرئیل امین نازل شده و این دو سوره را بر ایشان وحی کرد و شرح داد بیماری شما ناشی از سحر یک ساحر یهودی است. به این صورت که او گره‌های متعددی بر یک طناب زده است و آن را در چاهی انداخته است. پیامبر رحمت صلی الله علیه وآله وسلم نیز حضرت علی علیه السلام را برای درآوردن آن طناب از چاه اعزام کرده و ایشان هم آن طناب را در آوردند. در این هنگام هر آیه‌ای که از این دو سوره مبارک خوانده می شد یکی از گره‌ها باز گشته و پس از قرائت هر دو سوره بیماری ایشان به کلی پایان یافت. چون یهودیان در مدینه بوده اند و این ماجرا مربوط به مدینه است، به همین جهت مفسران گفته اند نزول این دو سوره در مدینه رخ داده است. با این حال عده‌ای دیگر از مفسران به استناد برخی از اخبار که ترتیب نزول سوره را از صحابه روایت می کنند اعتقاد دارند که این دو سوره مکی بوده و نوزدهمین و بیستیم سوره‌های نازل شده هستند. بنابراین آنها بیان می کنند که نزول این دو سوره ارتباطی با ماجرای ساحر یهودی نداشته و استناد به آن حادثه برای تفسیر برخی از آیات این سوره صحیح نیست.

موضوع محوری سوره

موضوع اصلی سوره مکلف نمودن پیامبر خاتم صلی الله علیه وآله وسلم است از شرور. به این صورت که ابتدا گفته شده است که از مطلق شرور پناه ببر و در ادامه سه شرّ خاص (غاسق، نفّاثات و حاسد) ذکر شده است که از آنها به طور خاص به خداوند متعال باید پناه برد.

سوالات اساسی سوره

چند پرسش در مورد این سوره مطرح است. اول اینکه مراد^۱ از فَلَاق، ما خَلَق، غاسق، نَفَاثَات و مهم‌تر از همه مراد از شَرِّ چیست؟ سوال دیگر این است که در این سوره داریم مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ، یکی از چیزهایی که خداوند متعال خلق نموده است غاسق است، نفاثات است و حاسد است. حال چرا این سه مورد به طور خاص ذکر شده اند؟ سوال بعد این است که منظور از پناه بردن به خداوند از این شرور چیست؟ پناه ببریم که شرور واقع نشود؟ دفع شود؟ رفع شود؟ سوال بعدی اینکه آیا پیامبر خاتم صلی الله علیه وآله وسلم مخاطب اصلی سوره هستند یا امت ایشان مخاطبند؟

^۱ باید توجه نمود که میان مراد و مفهوم تفاوت وجود دارد. مفهوم الفاظ و جملات روشن است و مفسران هم اختلافی در مفاهیم لغوی آیات ندارند. اما در مراد و مقصود یا مصداق آیات اختلافات زیادی وجود دارد. در تفسیر قرآن ما به دنبال مراد آیات هستیم. میدانیم که شر یعنی آنچه طبیعت انسان از آن گریزان است و خیر یعنی آنچه طبیعت انسان به آن متمایل است. اما سوال از مصداق خیر و شر در تفسیر بحث می‌شود.